

Oud-Utrecht

VERENIGING TOT BEOEFENING EN TOT VERSPREIDING VAN DE KENNIS
DER GESCHIEDENIS VAN DE STAD EN DE PROVINCIE UTRECHT

Redactie: H. de Jong, Aurorastraat 26, Utrecht
Administratie: Ir. C. L. Temminck Groll, secr. der vereniging,
Hoofdstraat 43, Driebergen
Gironummer penningmeester Oud-Utrecht: 575520

DRIE EN DERTIGSTE JAARGANG / NUMMER 9 / SEPTEMBER 1960

OVER T-DIEVERIJ

Iemand die vermoedelijk onbekend wenste te blijven — we zullen hem daarom verder X noemen — heeft in dit blad ¹⁾ meegedeeld dat een Italiaan omstreeks 1360 Utrecht bezocht, en de naam van onze stad in zijn boek zonder slot-t schreef. X vroeg daarom of de Utrechters toen al „t-dieven” waren.

X had hiermee een wankle grondslag voor zijn opmerking gekozen omdat er bezwaren tegen het gebruik van italiaanse bronnen voor dit vraagstuk bestaan. De lettergroep CH wordt in het italiaans als K uitgesproken, zodat de lettergroep CHT dan als KT gezegd zou worden. Deze verbinding klinkt evenwel te hard in italiaanse oren, zodat zij die slot-t dan verzwijgen ²⁾. Ook een Italiaan die niet in Nederland vertoefd had, zou derhalve „Utrek” zeggen en „Utrech” schrijven, indien hij deze naam nergens eerder had gelezen. De vorm Utrech zag ik eens in een italiaans tijdschrift, waarin een boek werd besproken, dat hier ter stede was uitgegeven. Men had de goede spelling dus onder zijn bereik, en toch hebben zetter noch korrektor of boekbeoordelaar het ontbreken van deze slotletter gemerkt, of anders zullen zij gemeend hebben, dat die slot-t een drukfeil van de „utrechse” zetter moest zijn geweest. Voor beide verklaringen geldt als oorzaak dat Italianen een veel sterker ontwikkeld taalgevoel hebben dan Nederlanders ³⁾. Ons taalgevoel is door de tachtigjarige dwang van De Vries & te Winkels spellingsregels volkomen doodgedrukt, waardoor wij letterknechten zijn geworden.

¹⁾ Mbl. Oud-Utrecht 30 (1957, 72).

²⁾ Dit doen sommige Fransen ook.

³⁾ Hoeveel moeite het italiaans gedaan heeft om de lettergroep kt te vermijden, blijkt b.v. uit een vergelijking met het frans. Aspect en rector naast aspèto en rettore, wat inderdaad zachter klinkt. Doch direction naast direzione is niet zo goed geslaagd.

Is de door X opgeworpen vraag nu onoplosbaar geworden? Gelukkig niet, want een vluchtig doorbladeren van het „Oorkondenboek van Holland en Zeeland” leverde iets heel verrassends op. Ik vond daarin nog andere oordsnamen, die zonder slot-t geschreven waren en bovendien ouder waren dan het italiaanse geval uit de 14e eeuw. Zo Reydrech (1199), Paindrech (1120), Peindrech (1240), alle nu Pendrecht op Yselmonde. Vervolgens noem ik Catendrech (1199) ten zuiden van Rotterdam, Gigeldrech (1064), onbekend. Verder Thüedrich (1064), Durtrech (driemaal in 1206), Durtrich, Dordrech (1206 en 9 x in 1252), alle nu Dordrecht. Slicher van Bath ⁵⁾ had ook nog Dordreg (1233) ontdekt.

Uit deze vondst blijkt duidelijk dat „t-dieverij” reeds in de 11e eeuw voorkwam, en wellicht zou nader onderzoek, b.v. in Limburg, dit nog aanvullen. Het grote aantal sluit bovendien het vermoeden van schrijffouten uit. Verder krijgen de door ons in vroegere opstellen genoemde utrechtse gevallen ⁶⁾ een stevige ruggesteun. Het wordt waarschijnlijk — om het woord „zekerheid” nog even terug te houden — dat dit gebruik ook al in de 8e eeuw bestond. Verder wijzen wij op het feit, dat de bewoners van het Tricht aan de Maas hun stad „Maastreech” noemen. X was derhalve wat voorbarig toen hij alleen de Utrechters over t-dieverij aansprak. Het blijkt geen slordigheid of gebrekkige uitspraak te zijn, doch een oud (misschien zelfs zeer oud) taalverschijnsel uit de voor-nederlandse tijd. Wellicht komt de naam „Westnederfrankisch” hier voor in aanmerking. Nader, en tevens ruimer onderzoek laten we daarom aan taaldeskundigen over.

Men ziet ook hier weer eens, dat een toevallige opmerking die wellicht uit scherts geboren is, de vaststelling van een belangrijk verschijnsel uit zeer vroege tijd ten gevolge kan hebben. In dit geval zijn we X dankbaar. Alle pogingen om iets uit deze oude tijd te ontdekken, zullen eens hun baat opleveren. J. VAN GALEN

⁴⁾ Door L. P. C. van den Bergh in 1867 en 1873 te Amsterdam uitgegeven.

⁵⁾ Bijdr. Vad. Gesch. II (1948, 234).

⁶⁾ Jb. Oud-Utr. 1954, 28 Ok. 70 uit 870 met „Utrech” en 1958, 42. Eigil schreef „Trech” omstr. 790.

SWIDBERT, KAISERSWERTH, UTRECHT

In het aprilnummer van Oud-Utrecht komt een stukje voor over bisschop Swidbert, waarin aan het slot wordt vermeld dat hij een kloostertje op een Rijn-eiland mocht besturen. In een noot staat dan dat dit het latere Keizersweerd was. Het is misschien niet onaardig naar aanleiding van deze terloops gemaakte opmerking de betekenis hiervan wat nader toe te lichten vooral omdat het voor de meeste lezers wel niet zonder meer duidelijk zal zijn waar dit Keizersweerd te vinden is.